

zahteva nam nudi slednjič rešitev vprašanja, ali so delničarji dolžni izvrševati svoje članske pravice tudi le v interesu podjetja, v tem smislu, da sicer morejo pri tem zasledovati tudi svoje osebne koristi, ki pa nikakor ne smejo biti protivni in škodljivi interesom podjetja.

Tako pride upoštevanje transpersonalistične in kolektivistične tendence v delniškem pravu do polnega izraza. To stališče nudi z druge strani zakonodavcu še večjo možnost, da spravi v sklad določbe zakona s potrebami življenja ter izloči iz življenja delniških družb v največji možni meri vse one pojave, ki so postali vir zlorab v škodo delničarjev, upnikov, družbinega podjetja in narodnega gospodarstva.

(Dalje prihodnjič.)

Italijansko trgovinsko pravo.

Dr. Milan škerlj.

A) Dosedanje zakonsko stanje.

1. Prvi trgovinski zakonik zedinjene Italije iz l. 1865. je bil v glavnem posnetek Napoleonovega Code-a de commerce, kar je bilo prirodno, kajti Napoleonovo trg. pravo je veljalo v velikem delu Italije tudi še potem, ko so bile propadle njegove državne tvorbe. Drugi, tačas še veljajoči trg. zakonik iz l. 1882. je mnogo bolj samostalna in kritična tvorba na podstavi najvažnejših tedaj veljavnih tujih trg. zakonov, tudi nemškega — v obliki, ki še velja pri nas —, z upoštevanjem potreb domovine, domače prakse in domačega pravnega čuta.

2. Trg. zakonik 1882 je razdeljen na štiri knjige. Prva knjiga obdelava v 16 naslovih obče določbe, trg. posle, trgovce, trg. knjige, mešetarje, trg. obveznosti v obče, kupoprodajo, report, trg. družbe in trg. združitve, menico in ček, kontokorent, trg. nalog in komisijo, prevozno pogodbo, zavarovalno pogodbo, zastavo, javna skladišča, skupaj 479 členov. Obsežnejši naslovi so razdeljeni na poglavja (capo), ta na odseke (sezione) in ti na §§.¹ Deveti naslov obsega v prvem poglavju trg. družbe, v drugem trg. združitve. Način ureditve družbenega prava je bistveno različen od načina nemškega trg. zakonika. Dočim le-ta ureja vsako obliko družbe posebej, je v ital.

¹ § je torej oddelek, ki lahko obsega po več členov. Ta način delitve je ostal v načrtih novega trg. zakonika in v novem Codice civile.

zakoniku iz l. 1882. snov obdelana mnogo bolj sistematski. V 1. odseku so dane splošne določbe, ki naj veljajo za vse oblike trg. družb, v 2. odseku splošne določbe o obliki družbene pogodbe, v tretjem posebne določbe za posamezne oblike družb in sicer v § 1 za javno trg. družbo (società in nome collettivo), v § 2 za komanditno družbo (società in accomandita semplice), v § 3 za delniško družbo (società anonima). Četrty odsek daje določbe, ki so skupne delniški in komanditni delniški družbi (società in accomandita per azioni), § 1 o ustanovitvi (costituzione) družbe, § 2 o upravniki (amministratori), § 3 o skupščinah (assemblee generali), § 4 o delnicah (azioni), § 5 o obveznicah (obbligazioni), § 6 o bilanci, § 7 o nadzornikih (sindaci). Peti odsek govori o izključitvi (esclusione) družbenikov, o razdoru (scioglimento) in spojitvi (fusione) družb. Šesti odsek ureja likvidacijo družb, v § 1 daje obče določbe, v § 2 določbe za personalne, v § 5 za kapitalske družbe. V 7. odseku so urejene gospodarske zadruge (società cooperative), v 8. odseku je nekaj določb za družbe občega drž. prava in za tuje družbe. Kar se tiče zadrug, treba pomniti, da za nje ni, kakor po našem pravu, značilna posebna oblika, marveč „vzajemnostni“, kooperativni namen; osnujejo se lahko v obliki katere koli trg. družbe, kolikor ni zanje z zakonom določeno kaj posebnega. — V drugem poglavju obdeluje 1. odsek „associazione in partecipazione“, ki je blizu naši tajni družbi, 2. odsek vzajemne zavarovalne združitve (associazione di mutua assicurazione). Tretje poglavje — kazni za kršitev določb o družbah — je v celoti nadomeščeno s kr. dekretom iz l. 1950 (uzak. 1951). — Z navedenim sistemom določb za družbe je dosežena znatna skrajšava zakona, razen tega ni dvoma, da sili taka sistematska obdelava zakonodavca k globlji proučitvi snovi. Slaba stran je, da prestroga znanstvena sistematika zlasti nepravniku znatno otežuje uporabo zakona.²

3. Celi 10. naslov je nadomeščen s kr. dekretoma iz l. 1953., s katerima sta bila recipirana, ne brez sprememb in z mnogimi dopolnitvami, ženevska enotna zakona o menici in o čeku.

4. Omenil bi še, da so določbe o „institorjih“, drugih trg. pooblaščenih (rappresentanti) in trg. potnikih (com-

² To omenjam, ker se je pojavilo vprašanje porazdelitve snovi o družbah tudi pri izdelavi novega jsl. trg. zakonika in se je po želji iz krogov praktikov rešilo tako, kakor je rešeno v sedanjem našem trg. zakoniku. Tudi novi ital. Codice civile, libro dell'impresa e del lavoro je zapustil dosedanji ital. sistem, gl. spodaj C.

messi viaggiatori) v 12. naslovu (trg. nalog in komisija) in da so določbe o institorjih sicer sorodne našim določbam o prokuri, vendar je nekaj važnih razlik.

5. Druga knjiga (o pomorski trgovini in plovbi, čl. 480 do 682) obsega v glavnem privatnopravno snov, javnopravna snov je urejena v posebnem „Codice per la marina mercantile“. Tretja knjiga obravnava stečaj (fallimento) trgovcev v čl. 685—867, v četrti knjigi (dell'esercizio delle azioni commerciali e della loro durata, čl. 868—926) daje prvi naslov v treh poglavjih obče določbe o uveljavljanju trg. zahtevkov, določbe o zaplembi, rubežu in sodni prodaji ladij in posebne določbe za stečajni postopek, drugi naslov pa ureja zastaranje.

6. K trg. zakoniku je istega l. 1882. izšla izvršilna uredba (regolamento per l'esecuzione del codice di commercio).

7. V teku skoraj 60 let je izšlo mnogo zakonov, kr. dekretov itd., ki spreminjajo ali dopolnjujejo trg. zakonik. Nekateri zakoni so že omenjeni, od starejših naj še omenim zakon o borzah in mešetarstvu (1913), zakon o poravnavi izven stečaja in o postopku v malih stečajih (concordato preventivo, procedura dei piccoli fallimenti, 1905), oba novelirana in dopolnjena. Gospodarske razmere, nastale med vojno 1914—1918 in po nji in še bolj zmagi fašistične ideologije in zlasti fašistično razumevanje gospodarskega življenja in njega ureditve so izzvale od l. 1915. naprej cel val novih določb, ki se tičejo, da omenim samo nekatere, poslovne sposobnosti omožene ženske, delniških družb, vrednostnih papirjev, zaščite štednje, zaupniških in pregledniških družb, gospodarskih zadrug, pomorske zakonodaje — deloma na temelju mednarodnih konvencij —, trg. prava v kolonijah, zenačitve trg. prava v novopridobljenih pokrajinah itd.

B) Stremljenje za reformo trg. zakonika.

8. Dasi je bil trg. zakonik iz l. 1882. v celoti dovolj dober, so se z razvojem gospodarskega življenja v zedinjeni Italiji kmalu začele kazati posamezne slabe strani in že mnogo let pred vojno 1914—1918 se je pojavila kritika, ki je zahtevala spremembe; razen tega je ne glede na take izvirne hibe trg. zakonika tudi potrebnost številnih dopolnilnih novel dokazala, da zakon ne ustreza več življenju; tako se je začelo reformno delo, ki naj bi bilo spremenilo važne dele trg. zakonika ali celo ves zakonik. Ne morem se tu

baviti s starejšimi takimi prizadevanji, omejujem se na glavne stopnje razvoja po vojni 1914—1918.

I. Progetto preliminare per il nuovo codice di commercio.

9. Takoj po vojni, že l. 1919., je bila z min. dekretom postavljena komisija z nalogo, da predloži reformo velja-joče trg. zakonodaje, predsednik je bil prof. Cesare Vivante. L. 1922. je komisija predložila predhodni načrt za trg. zakonik z obrazložitvijo („Vivantejev načrt“). Iz obrazložitve bi omenil, da je komisija zanikala vprašanje, ali ne kaže spojiti snov trg. zakonika s snovjo občega državljskega prava; razlog je bil, da je stanje razvoja obeh pravnih področij jako različno; ko bi se čakalo, da sezori občna teorija obveznosti in pogodb, bi se morala odložiti nujna reforma trg. zakonika. Izpuščene so v Vivantejevem načrtu določbe pomorskega in stečajnega prava; za prvo je bila postavljena posebna komisija, ki naj bi odločila, ali naj se pomorsko pravo uredi s posebnim zakonom ali kot del trg. zakonika;³ za drugo je prodrla misel, da naj stečaj ne bo pridržan trgovcem, marveč naj postane splošno „civilen“, kakor je bil v bivšem avstrijskem pravnem območju. Tako je Vivantejev načrt mesto dosedanjih 926 obsegal le 656 členov.

10. Razdeljen je bil Vivantejev načrt na uvodne določbe: pravni viri in trgovinski posli (atti di commercio, prim. čl. 271, 272 t. z.) in štiri knjige. Prva govori o osebah in sicer v prvem delu o trgovcih sploh. Nova so poglavja o firmah (ditta), o trg. registru, o mejah tekme, o trgovčevih pomočnikih — v to poglavje so sprejete določbe o institorjih in potnikih —, in o agentih. V drugem delu so urejene trg. družbe. Sistem trg. zakonika ni bistveno spremenjen. Dodano je poglavje o družbah z o. z., poglavje o zadrugah („società cooperative“) je zamenjano s poglavjem „società a capitale variabile“, razlika je bolj v imenu kot v stvari. Poglavje o združitvah (associazioni) je opuščeno, vzajemne zavarovalnice se imenujejo „società di mutua assicurazione“, „tajna družba“ je prenesena v tretjo knjigo. V podrobnostih pa je jako mnogo prav važnih sprememb, zlasti so močno postrožene določbe o delniških družbah. — Druga knjiga obravnava pod naslovom „kreditni papirji“ (titoli di credito) najprej imenske, imetniške in ordrske

³ Prodrlo je mnenje, da treba posebnega zakonika; pred kratkim je bil razglašen in ureja tudi zračno pravo.

papirje splošno, za tem menico in ček. tu se pozna vpliv haaških konferenc; krožni ček ni urejen, ostale naj bi bile določbe kr. dekreta iz l. 1919. Tretja knjiga — trg. pogodbe — dodaja materiji trg. zakonika poglavja o bančnem depozitu, o podjetniški (delovršni) pogodbi (appalto), o prevozu oseb in o javni prevoznih službi. V četrti knjigi je urejeno zastaranje, prvi naslov 4. knjige sedanjega trg. zakonika je izpuščen.

II. Codice di commercio, progetto.

11. Dasi je pomenil Vivantejev predhodni načrt znaten napredek proti veljajočemu trg. zakoniku, ni obveljal; pokazala se je potreba še bolj korenitih sprememb in dopolnitev. L. 1924. je bila s kr. dekretom postavljena nova komisija, da pripravi načrte za popravljen državljanski zakonik in za nove zakonike o civilnem postopku, o trgovini in o trg. mornarici. Vsakega teh načrtov naj bi bila izdelala posebna podkomisija; podkomisiji za načrt trg. zakonika je predsedoval Mariano d'Ameglio, prvi predsednik kasacijskega sodišča. Novembra l. 1925. je komisija predložila svoj načrt („D'Amegliov načrt“). V obrazložitvi je med drugim naglašeno — že Vivante je bil na to opozoril — da se treba pri reformi ozirati na dobre strani trg. pravnih norm, ki veljajo v novih pokrajinah. Seveda se je podkomisija okoristila tudi z zakonodajo drugih držav in s studijami o primerjalni zakonodaji in o mednarodni zenačitvi zakonov. Zamisel enotnega obligacijskega zakonika je bila v bistvu zavrnjena že s samo postavitvijo podkomisije za načrt trg. zakonika, vendar je podkomisija še posebej poudarila, da se sicer razlike med poljedelskim — civilnim — na eni, trgovinskim in industrijskim gospodarstvom na drugi strani postopno izravnajo, da so pa v nekaterih pokrajinah še vedno globoke in se počasi manjšajo, tako da bi bilo nevarno bodisi poljedelskim krogom naložiti zakon, izdelan po potrebah trgovine in industrije, bodisi zadržati razvoj trgovine in industrije s statičnim zakonom, ki bi ustrezal potrebam poljedelskega sveta.

12. D'Amegliov načrt je razdeljen na pet knjig: o osebni, o trg. obveznostih in pogodbah, o kreditnih papirjih, o poravnavi in stečaju, o kaznih. Določbe o poravnavi in stečaju so torej sprejete v trg. zakonik, to se pravi, da se uvede poravnava ali stečajno postopanje samo o trgovčevi imovini. Druga in tretja knjiga sta zamenjali red, kar je sistematski pravilno. Določbe o kaznih so spojene v po-

sebnost knjigo, obratno so določbe o zastaranju uvrščene v poglavja o posameznih pravnih institutih. Tudi ta sprememba ni napačna. V prvem delu prve knjige je ostal sistem Vivantejevega načrta. Podrobneje je izdelan naslov o firmi; precej spremenjeni so predpisi za trg. register, ki ga po obeh načrtih vodijo trg. zbornice; prekršitev mej tekme se imenuje nedopuščena tekma (*concorrenza illecita*); znatno podrobnejši so predpisi o institorjih. — Tudi v drugem delu prve knjige ni važnejših sistematskih sprememb, še bolj pa je poudarjeno, kaj je skupno vsem trg. družbam ali vsaj nekaterim njihovim vrstam. Namesto „družbe s spremenljivo glavnico“ je zopet uvedena „zadružna družba“; kot njen znak je posebno naglašena vzajemnost; osnuje se lahko v obliki javne ali delniške družbe, na vsak način pa veljajo zanjo v nekaterih pogledih določbe o delniški družbi in seveda pred vsem določbe, ki jih načrt izrečno daje za zadruga. — Vrstni red naslovov v drugi knjigi je spremenjen, nova sta naslova o otvoritvi kredita in o spediciji. — V tretji knjigi je urejen tudi krožni ček. — V četrti knjigi je po zakonu iz l. 1903. urejen tudi stečaj malih trgovcev. — Peta knjiga je razdeljena na naslove o kaznivih dejanjih zoper določbe o trg. registru, o nedopuščeni tekmi, o mešetarjih, o trg. družbah, o čeku, o stečaju.

13. D'Amegliov načrt je v celoti boljši od Vivantejevega. Na mnogih mestih so določbe popravljene in dodane so smotrne nove, tudi razvrstitev je vobče pravilnejša. Določbe o delniških družbah so v primeri z Vivantejevim načrtom blažje. D'Amegliov načrt je znatno vplival na mnoge določbe novega jsl. trg. zakonika.

III. Codice di commercio, progetto ministeriale.

14. D'Amegliov načrt pač glavno zato ni postal zakon, ker ni bil dovolj v skladu s fašističnimi načeli in pogledi na gospodarstvo in korporativno ureditev države, ki so se končno oblikovali prav v tistih letih. Preteklo je precej časa, v katerem so se nova načela preskušala v življenju, l. 1940. pa je izšel nov načrt, ki dosledno prilagoduje trgovinskopravne institucije novemu redu. Čl. 15 pravi, da je „trgovcev v organizaciji in izvrševanju podjetja podvržen korporativni disciplini po predpisih poklicne kategorije, kateri pripada, in po občih načelih, ki jih izraža „Carta del lavoro“. Načrt se deli na šest knjig. Prva — splošne določbe — v prvem naslovu ne določa, kdo je trgovec in ne

našteva vrst trg. poslov, marveč izhaja od pojma trg. podjetja (*impresa*); trgovinska je vsaka kot podjetje organizovana delavnost, ki so ji predmet določne „operacije“. Izvzeta je poljedelska in živinorejska delavnost, tudi če je organizovana kot podjetje, pač pa je, z določnimi pogoji, trgovinska tudi predelava in odsvajanje poljedelskih in živinorejskih proizvodov. Trgovinsko ni poklicno izvrševanje rokodelstva, pač pa poklicno izvrševanje prodaje blaga na drobno v obliki male trgovine in poklicno opravljanje mešetarstva. Razen tega pozna načrt absolutne trg. posle: odnošaji, ki nastajajo iz kroženja kreditnih papirjev, borzne terminske pogodbe o takih papirjih, odnošaji, ki se tičejo morske in vzdušne plovbe. — Pravni viri so poleg trg. zakonika in drugih trg. zakonov in uredb trg. določbe državljanskega zakonika, korporativne norme, kolektivne pogodbe o delu in kolektivni gospodarski sporazumi trg. pravne vsebine — ti trije viri lahko derogirajo dispozitivne določbe trg. zakona —, slednjič trg. običajno pravo, ki ne more derogirati prisilnih določb niti sploh zakonov, korporativnih norm, kolektivnih pogodb o delu in kolektivnih gospodarskih sporazumov. Osnovni pojem je torej „podjetje“, ki ni definirano. Obrazložitev se sklicuje na pojem, ki ga dajejo gospodarstveniki: „podjetje kot organizovana delavnost“ (str. 12). Drugi naslov govori o trgovcu kot nosilcu podjetja; tretji o njegovih splošnih dolžnostih (registracija, knjige), četrti naslov uvaja, ne da bi ga definiral, pojem „azienda“, rekli bi morda „trgovina“, ne v abstraktnem, temveč v smislu skupnosti konkretnih sestavin trgovanju namenjene imovine.⁴ Prav v tem smilu daje načrt določbe o odnošajih, ki jim je predmet „azienda“, torej o prenosu „trgovine“, o učinkih prenosa na dolgove, terjatve, tekoče posle, o prehodu *mortis causa*, o užitku in zakupu itd., določbe ki jih pri nas pogrešamo in ki jih je le deloma dala tretja novela. Razen tega so v tem naslovu urejeni firma, tovarniški in trg. žigi, nedopuščena tekma. K naslovoma o trgovčevih zastopnikih in mešetarjih ni posebnega pripomniti, poglavje o trg. agentih je preneseno v tretjo knjigo. Trg. register naj vodijo zborna sodišča prve stopnje (tribunale), v podrobnostih je precej razlik od našega sedanjega, manj od novega jsl. trg. zakonika.

15. Bistvene so spremembe v drugi knjigi (trg. družbe in združitve). Splošne določbe so skržene na tri člene. Trgo-

⁴ Seveda „aziende“ poljedelskega podjetja ne bomo mogli imenovati „trgovino“.

vinska je tista družba, ki ji je predmet trg. podjetje; brez ozira na predmet podjetja so trgovinske javna trg., komanditna, delniška, komanditna delniška in družba z o. z., če so zakonito ustanovljene. Trgovci so torej zlasti lahko tudi združitve, ki niso trg. družbe v tradicionalnem smislu, ker niso zakonito ustanovljene, če jim je predmet delavnosti trg. podjetje, toda one niso pravne osebe; za nje veljajo poleg pogodbe določbe državljanskega prava, kolikor niso spremenjene z določbami 11. naslova druge knjige. Vsaka v načrtu navedena „prava“ trg. družba je obdelana bolj samostalno kot v sedanjem zakonu in prejšnjih načrtih, skupne določbe za vse vrste družb so odpadle. Vendar pa načrt še daje skupne določbe za javno trg. in za navadno komanditno družbo. Obširen in posebno podrobno izdelan je naslov o delniški družbi; rekel bi, da se mu pozna precejšen vpliv novega nemškega delniškega zakona. Spremembe proti zakonu in prejšnjim načrtom so velike, že samo ime je spremenjeno v „società per azioni“, priznan je koncesijski sistem,⁵ dan je vzorec razporeditve bilance, dani so točni predpisi za ocenitev imovinskih predmetov v inventarju, urejene so družbe narodne važnosti in družbe z udeležbo javnih teles, itd.⁶ Kar se tiče zadrug, se tudi ta načrt drži sedanjega zakona, pripuščena pa je za „cooperative“ tudi oblika družbe z o. z., v podrobnostih je precej razlik. — Nabavni, proizvodni, prodajni konzorciji so združitve več podjetij iste ali sorodnih poslovnih strok; namen jim je ureditev nabav, proizvodnje ali prodaje. V prvi vrsti veljajo zanje posebni zakoni, načrt daje le subsidiarne določbe.

16. V tretji knjigi so urejene trg. pogodbe. Splošne določbe sedanjega zakonika in prejšnjih načrtov so odpadle, načrt je zamišljen kot dopolnitev obligacijskega dela (občega) državljanskega zakonika; načelno daje določbe samo za tipično trg. „operacije“, za operacije, ki so redno predmet v to svrhu organizovanega podjetja, in za absolutne trg. posle, izvzemši posle, ki so v zvezi z morsko in vzdušno plovbo. V 1. naslovu dosledno ni več določb o trg. kupu sploh, temveč le o „prodaji po listinah“, o prodaji na obroke in o prodaji strojev znatne vrednosti; v drugem (novem) naslovu so določbe o dobavljalni pogodbi (somministrazione), ki so ji pa predmet ne samo stvari, marveč tudi

⁵ Uveden s posebnim zakonom že l. 1935.

⁶ V zadoščenje nam je lahko, da se da prav ob tem novejšem načrtu spoznati, kako sodobne in napredne so tudi mnoge določbe o delniški družbi v novem jsl. trg. zakoniku.

„usluge“ — servizi;⁷ v tretjem določbe o terminskih pogodbah o vrednostnih papirjih (novo) s poglavji o terminski prodaji in o reportu. Nadaljnji naslovi so dokaj v skladu s prejšnjima načrtoma, nov je še naslov o hotelski pogodbi (contratto d'albergo). Popolnitev s tremi novimi naslovi je veliko izboljšanje; ni pa, po mojem mnenju, baš izboljšanje, da je v naslovu o zavarovalni pogodbi opuščen sistem d'Amegliovega načrta in zopet sprejet sistem sedanjega zakonika. Izpuščene so določbe o zastavi izvzemši lombard kot bančni posel. V podrobnostih je seveda jako mnogo več ali manj važnih sprememb in dopolnitev.

17. Četrta knjiga daje določbe o kreditnih papirjih: obče določbe, imetniški, imenski, ordrski papirji, trasirana menica, lastna menica, ček, krožna lastna menica in krožni ček. Naslova o menici sta skoro brez sprememb prevzeta iz novega italijanskega meničnega zakona iz l. 1955. — ženevski enotni menični zakon; v bistvu velja to tudi za ček, kolikor se tiče snovi urejene v ženevskem enotnem čekovnem zakonu, vendar niso ponovljene temveč le citirane meničnopravne določbe, ki veljajo tudi za ček (indosament, dospeltek, plačilo, protest, regres itd.). Iz zakona o čeku so v bistvu prevzete tudi ostale določbe te knjige.

18. Peta knjiga ureja v prvem delu stečaj. Neplačevit trgovec pride v stečaj, če ni pogojev, da se mu dovoli upravna likvidacija, trg. družba ne more priti v stečaj, če posebni zakoni za primer neplačevitosti odredjajo upravno likvidacijo. V posebnem naslovu je urejen sumaren postopek za male stečaje trgovcev. V drugem delu je urejena poleg predstečajne poravnave kot novost uprava pod nadzorom (amministrazione controllata), ki spominja na naše „poslovno nadzorstvo“ iz časov minule svetovne vojne. — Šesta knjiga vsebuje kazenske določbe; vanjo so prevzete tudi kazenske določbe zakonov iz l. 1950, št. 995 in 1951, št. 660, (določbe o stečaju itd. in kazenske določbe za trg. družbe).

C) Končna reforma.

19. Dasi so motivi vseh treh navedenih načrtov kot neprimerno zavrgli spojitev trg. zakonika z (občim) drž. zakonikom, je ta misel na kraju le zmagala v novem enotnem državljanskem zakoniku. Pravo oseb v trgovini in z njim

⁷ Gre zlasti za pogodbe o dobavi električnega toka, plina, vode, lahko pa spadajo sem pogodbe n. pr. o odvažanju smeti, o pranju perila itd., načrt je zajet prav široko. Ta popolnitev znači velik napredek, ker ureja sila važno snov, ki doslej ni z zakonom urejena.

družbeno pravo je prešlo v drž. zakonik, knjigo o podjetju in delu (dell'impresa e del lavoro), strogo obveznostnopravna vsebina dosedanjega trg. zakonika in načrtov pa v drž. zakonik, knjigo o obveznostih. Razlogov ne vem navesti, obrazloženja k tema dvema knjigama drž. zakonika še niso izšla.⁸

20. Prvi naslov knjige o podjetju in delu govori o delu in o poklicnih stanovih v korporativnem redu. Delo je zaščiteno po načelih Carte del lavoro v vseh oblikah, v katerih je organizovano ali se izvršuje. Poklicne kategorije so urejene z zakoni, reglemami, vladnimi naredbami in statuti zakonski priznanih poklicnih združb, poklicno izvrševanje gospodarskih delavnosti (attività economiche) z zakoni, reglemami, korporativnimi normami in tarifami, izdanimi po zakonski priznanih poklicnih združbah. Korporativne norme so korporativne uredbe, kolektivni gospodarski sporazumi, kolektivne delovne pogodbe in izreki delovnih oblastev v kolektivnih sporih. Za te pravne vire daje zakon podrobnejše določbe, zlasti za kolektivne delovne pogodbe. — Drugi naslov govori o delu v podjetju. Ni pa definirano podjetje, temveč podjetnik: kdor poklicno opravlja gospodarsko delavnost, organizovano za proizvodnjo ali izmenjavo dobrin ali uslug (servizi). V prvem poglavju so strogo v duhu korporativnega reda splošne določbe v vodstvu podjetja, o sodelovanju v njem, o odgovornosti podjetnika in o nasledkih, če ne spolnuje svojih dolžnosti, o delovnem razmerju in o pravicah obeh strani v njem, z mnogimi podrobnostmi o plači, marljivosti, zvestobi delavca, o nočnem in izrednem delu, o odmoru, boleznih, nezgodi, zavarovanju, razdoru razmerja, odpravnini, spričevalu, konkurenčni klavzuli, o vajencih itd. V drugem poglavju so določbe za poljedelska podjetja, ki nas tu ne zanimajo. Važno je za nas tretje poglavje: o podjetjih, ki se morajo vpisati v register podjetij (torej ne: trg. register) in o vpisu v register. Register vodi poseben urad pod nadzorstvom sodnika, ki ga določi predsednik

⁸ Za knjigo o podjetju in delu je bil izdelan predhodni načrt, ki nosi letnico 1941; komaj nekaj tednov pozneje (30. januarja 1941) je bila knjiga o podjetju in delu že sankcionirana. V teh par tednih je načrt doživel v mnogih delih in zlasti v mnogih podrobnostih dokaj korenite spremembe, obča načela so seveda ostala skoro nespremenjena. S tem predhodnim načrtom se ne bavim, dasi je kot etapa med načrtom trg. zakonika iz l. 1940. in končno knjigo o podjetju in delu dokaj zanimiv, omeniti bi trebalo premnogo podrobnosti, ki bi zahtevale več prostora, kot ga smem zahtevati za splošni pregled najnovejšega razvoja italijanskega trg. prava.

prvostopnega zbornega sodišča. Upisati se mora podjetnik, ki izvršuje industrijsko delavnost, namenjeno proizvodnji blaga ali uslug, ali posredovalno delavnost pri kroženju blaga, ali delavnost v prevozu po suhem, po vodi ali po zraku, ali bančno ali zavarovalno delavnost, ali pomožno delavnost za navedene delavnosti; kjer zakon govori o trg. delavnosti ali o trg. podjetju, so mišljene vse te delavnosti in vsa ta podjetja. Registrovati se morajo tudi družbe, ki so urejene v III. do VII. poglavju V. naslova, in javne korporacije s takim trg. podjetjem, in ne mali podjetniki, torej ne obrtniki (rokodelci), in ne mali trgovci. Dasi se glase dokaj drugače, so te določbe v glavnem v skladu z določbami našega trg. zakonika, le malo so širše, še manj ožje. Dalje so v tretjem poglavju posebne določbe za trg. podjetja: o sposobnosti, biti trgovec, o registraciji, o podružnicah in o knjigah.

21. V tretjem naslovu je urejeno samostalno delo, všteti intelektualno; tu gre prav za prav za popolnitev določb, ki jih daje knjiga o obveznostih za delovršno pogodbo (appalto). V četrtem naslovu so urejeni nekateri posebni primeri podrejenega dela — služba; načelno veljajo za delo izven podjetja določbe o delu v podjetju, kolikor so v skladu s posebnostmi razmerja; za domačo služinčad so dane natančnejše določbe.

22. Peti naslov se začinja z definicijo družbe, ki je v bistvu ista kakor v § 1175 odz. Družbe, ki jim je predmet opravljanje trg. delavnosti, se morajo ustanoviti v obliki javne trg. družbe („in nome collettivo“), ali komanditne družbe — navadne ali delniške —, ali delniške družbe ali družbe z o. z. Za druge družbe veljajo določbe o navadni družbi (società semplice), smejo se pa ustanoviti tudi v bliki „trg.“ družbe. Navadna družba, t. j. družba našega odz., je urejena v drugem poglavju izčrpno, vobče jasneje kot v odz., zlasti kar se tiče prestanka družbe ali članstva v nji. — Javna trg. družba se mora osnovati pisмено; dokler ni registrovana, veljajo za odnošaje med njo in tretjimi določbe o navadni družbi, toda ob neomejeni in nerazdelni zavezi vseh članov. Ni pa rečeno, da je j. trg. družba pravna oseba, to velja tudi za navadno komanditno družbo. — Za družbe z o. z. daje zakon posebne določbe le, kar se tiče njene kapitalske osnove, sicer veljajo smiselno določbe o delniški družbi, kolikor niso spremenjene v tem poglavju — torej slična tehnika kakor v novem jsl. trg. zakoniku. V posebnem (osmem) poglavju je urejena sprememba družb z neomejeno zavezo v družbe drugih

oblik kakor tudi obratno; določbe so dokaj kratke in ne segajo v podrobnosti. Razen tega je v istem poglavju urejena spojitev družb; spajajo se, lege non distinguente, lahko tudi družbe različnih oblik, tudi te določbe dajejo samo glavna načela.

23. **Zadružna podjetja** in podjetja vzajemnega zavarovanja so urejena v šestem naslovu, torej po zakonu ne spadajo med družbe, zlasti ne med trgovinske, dasi v bistvu tudi one ustrezajo zakonski definiciji družbe, vsaj gospodarske zadruge, ki dele dobiček, in dasi zakon sam govori o kooperativnih „družbah“. — Zadruge so z neomejeno ali z omejeno odgovornostjo, v obeh primerih so poslej posebna oblika družbe, za katero pa sicer veljajo določbe, ki jih zakon daje za delniško družbo o vložkih, postranskih dajatvah, skupščinah, upravniki, nadzorniki, knjigah, bilanci in likvidaciji, kolikor ni drugače urejeno za zadruge. V resnici novi zakon daje za zadruge mnogo bolj izčrpne in podrobne določbe kot dosedanji zakonik in prejšnji načrti, zato je novi zakon legislativnotehnično našemu zakonu o gospodarskih zadrugah znatno bližji kot dosedanji italijanski zakonik. Bližji mu je pa tudi po svoji vsebini, dasi je seveda tudi precej prav znatnih razlik. — Trgovinska družba ni tudi tajna družba (sedmi naslov), ona pa se tudi ne imenuje družba temveč združba (associazione).

24. Po vsebini so razlike naslova o družbah, razen že omenjenih, prav za prav manjše kot bi se morda pričakovale z ozirom na precejšnje legislativnotehniške razlike med načrtom iz l. 1940. in končnim zakonom. Ne samo miselnost in smer sta, to je prirodno, ostali isti, misel korporativnega reda in podreditve gospodarskih podjetij pod skupne cilje in interese države je morda še bolj poudarjena — tudi posamezne določbe se v pretežnem delu strinjajo. To seveda ne izključuje, da je nešteto večjih in manjših razlik, ne samo v stilizaciji in redakciji, marveč tudi stvarnih. Zanimivo je, da so uvrščene določbe o družbah, ustanovljenih ali poslujočih v tujini, v načrtu iz l. 1940. za gospodarskimi zadrugami, v zakonu pa pred njimi; ali naj ne veljajo tudi za zadruge? Mislim, da jih bo vendarle treba vsaj analogno uporabljati.

25. V **osmem naslovu** ureja prvo poglavje „azienda“; zakonska definicija je: „Azienda“ je skupnost (complesso) dobrin, organizovanih po podjetniku za izvrševanje „podjetja“. Če primerjamo ta pojem s pojmom podjetnika, vidimo, da je razlika nekako ta, da je podjetje v določen

namen organizovana gospodarska delavnost, torej nekaj abstraktnega, „azienda“ pa skupnost konkretnih dobrin, ki naj po volji podjetnika služijo podjetju. Zakon zato dosledno govori o prenosu „aziende“, saj se gospodarska delavnost kot abstraktum ne da prenesti. V zvezi z „aziendo“ tudi govori o nasledkih nje prenosa glede na dolgove in terjatve odsvojitca, njemu pa prepoveduje izvestna konkurenčna dejanja, ki bi škodila pridobilcu. Tu je stvar že bolj dvomljiva, zakonodavec je to čutil sam, ko odsvojitcu prepoveduje osnovati novo, konkurenčno podjetje (impresa, ne: azienda). Oba pojma sta teoretski pač dovolj jasno različna, praktično pa dokaj sorodna. Gotovo se da zamisliti podjetje brez aziende, t. j. brez organizovane skupnosti dobrin, podjetje, ki sloni le na delavnosti in delu podjetnika, na pr. posredništvo, kajti zapiske posrednika bomo težko imenovali dobrine (beni); tudi pri komisionarju in spediterju se da, teoretski, misliti tak položaj. Dasi je, potemtakem, razlikovanje med podjetjem in „aziendo“ pojmovno osnovano, bo vendar v konkretnem primeru mejo včasih težko potegniti, veda in praksa bosta tu morala reči svojo. — V drugem poglavju je govor o firmi in nazivu obratovališča. Firma („ditta“, pri javni in pri navadni komanditni družbi „razione“, pri ostalih družbah in pri zadrugah „denominazione“) je samo pri podjetniku poedincu izrečno vezana na azienda, ne pri družbah, zakon tudi izrečno govori samo o prenosu „ditte“; zdi se torej, da družbena firma sploh ni prenosna, niti ne s kakim pristavkom. Vtis imam, da bi bilo firmsko pravo zaslužilo bolj podrobno obdelavo, najbrže jo prinese izvršilna uredba. — V zvezi z „aziendo“ daje zakon slednjič nekaj določb s področja žigovnega prava, sklicuje pa se na posebne zakone.

26. V devetem naslovu je danih, brez neposredne zveze s podjetjem ali z azienda, nekaj določb iz avtorskega prava in iz patentnega prava, tudi v tem pogledu gre očito za materialnopravne dopolnitve posebnih zakonov, na katere se sklicuje knjiga o podjetju in delu.

27. Deseti — zadnji naslov ima nadpis: o ureditvi tekmovanja in o konzorcijih. Spojitev teh dveh materij se vidi na prvi pogled kar paradokсна, vendar ni, kajti mišljeni so konzorciji za uskladitev (coordinamento) proizvodnje in izmenjave, nastanek takih konzorcijev pa je prav posledica tekmovanja in namen jim je izključitev ali vsaj omejitev in ureditev tekme. Tudi v tem naslovu je, dosledno, najprej naglašeno, da se mora tekma razvijati tako, da ne

krši interesov narodnega gospodarstva. Potem so dane v 2. sekciji prvega poglavja določbe zoper nečedno tekmo, v drugem poglavju pa določbe o konsorcijih. Pojem konsorcija je znatno širši od običajnega: pogodbe med več podjetniki, ki opravljajo isto gospodarsko delavnost ali več povezanih gospodarskih delavnosti, s katerimi naj se urede te delavnosti s pomočjo skupne organizacije. Konsorciji v tem smislu so torej tudi karteli, trusti itd., kakor z našimi dosedanjimi kartelnimi uredbami niso zadeti samo karteli v ožjem smislu besede. Podrobno je urejena vsebina pogodbe, trajanje konsorcija, nadzor v njem, izstop in izključitev, razdor itd. Posebej so urejeni „konsorciji“ z zunanjo delavnostjo“, taki namreč, ki imajo „urad“ namenjen da razvija delavnost proti tretjim, ki niso v konsorciju; za ta primer so dane tudi določbe o odgovornosti konsorcija in njegovih članov na ven. Nadalje je določeno, da vlada lahko odredi ustanovitev obveznih konsorcijev ali spremembo prostovoljnih v obvezne, slednjič je urejeno vladno nadzorstvo nad konsorciji. — Določb o stečaju, o izvenstečajni poravnavi in o kaznih v knjigi o podjetju in delu ni.

28. Določbe tzv. trg. obligacijskega prava so prešle iz načrta 1940. v knjigo o obligacijah. Spremembe pri tem prenosu niso tako velike, kakor bi bilo sicer pričakovati, kajti načrt 1940 je bil izdelan po načelu, da v trg. zakonik spadajo samo tiste določbe obligacijskega prava, ki so svojstvene trgovini. Zato se tu ne bom bavil s tistimi določbami knjige o obveznostih, ki nimajo neposrednega stika z določbami načrta 1940.⁹ V drugem naslovu prvega dela so v 6. poglavju določbe o zastopstvu in sicer v 1. odseku splošne določbe, v 2. nekatere oblike zastopstva. Sem spadajo določbe o institorjih in pooblaščenih, o komijih (commessi) podjetnika in o sodelavcih (collaboratori) poljedelskega podjetnika. Institor je tisti, ki ga upravičenec (titolare) postavi za izvrševanje podjetja, zavezanega registraciji, pooblaščenec so tisti, ki imajo na temelju trajnega razmerja oblast opravljati za podjetnika čine, spadajoče k izvrševanju podjetja, pa podjetju niso postavljeni na čelo (preposti ad impresa). Dočim načrt 1940 govori posebej o komijih-potnikih, je v knjigi o obligacijah govor sploh o komijih

⁹ Torej ne s splošnim delom, naslovom prvim (o obveznostih sploh), z naslovom drugim (o pogodbah sploh) le toliko, kolikor govori o nekaterih vrstah zastopništva, niti ne z naslovi o enostranski obljubi, o poslovodstvu brez naloga, o plačilu nedolga, o neupravičeni obogatitvi, o nedovoljenih dejanjih.

podjetnika, potniki niso posebej omenjeni. Sicer je stvarnih razlik v 2. odseku malo.

29. V tretjem naslovu so obdelane posamezne pogodbe. V prvo poglavje — kupoprodajna pogodba — so prevzete določbe o obročnih poslih („prodaja s pridržkom lastnine“, v načrtu 1940 „prodaja na obroke“), dalje določbe o kupu po listinah in o terminski prodaji kreditnih papirjih, vse s spremembami. Precej so spremenjeni pojem dobavljalne pogodbe (amministrazione) in določbe o nji (5. poglavje). Določbe o prevozu (8. poglavje) so stvarno skoro nespremenjene, pač pa je redakcija skrajšana. Deveto poglavje (nalog) obravnava v 2. odseku komisijo, prevzet je le majhen del določb iz načrta 1940, večina ni bila potrebna, ker se da posneti iz obćih določb o nalogu; pri spediciji — 3. odsek — so razlike manjše. Določbe desetega poglavja (agentska pogodba) so po večini prevzete iz načrta 1940., tako tudi enajstega, toda govor ni več o poklicnih mešetarjih — „mediatori“, temveč o mešetarjenju — „mediazione“. Določbe o hotelski pogodbi in o javnih skladiščih so prevzete v 12. poglavju (o hrambi), stvarno so malo spremenjene. To velja tudi za kontokorent (16. poglavje). V 17. poglavju (bančne pogodbe) je v odseku o bančnem depozitu nekaj novih koristnih določb; dodan je nov odsek o bančnih operacijah v kontokorentu, določbe o eskontu so nekoliko predrugačene. V 20. poglavju je urejena zavarovalna pogodba; sistem je ostal, dodanih ali izpuščenih je več prav važnih določb, mnogo snovi pa je ostalo nespremenjene, čisto do besede.

30. Peti naslov ureja kreditne papirje. V splošnih določbah je nekaj važnih sprememb, manj v določbah o imetniških papirjih, določbe o ordrskih papirjih so znatno bolj izčrpne kot v načrtu 1940., kar je naravno: načrt 1940. se je pozival na določbe o menici, ki jih je vseboval, knjiga o obligacijah nima določb o menici, torej je morala marsikaj izčrpno urediti. To velja v izvestni meri tudi za imenske papirje.

31. Konec tolikoletnega prizadevanja za reformo italijanskega trga, zakonika je torej ta, da je trgovinski zakonik izginil. Seveda pa ni, kakor smo videli, izginila trgovinsko-pravna materija in tudi poslej se bo uporabljalo mnogo določb, ki so prevzete v državljanski zakonik, pretežno, nekatere skoro izključno na tistem polju človeške delavnosti, ki jo v širokem gospodarskem smislu imenujemo trgovino. Gotovo je, da je italijanska zakonodaja dosegla višek ti-

stega razvoja, namreč komercializacije (občega) državljankega prava, ki se je začela s švicarskim obligacijskim pravom in nadaljevala v nemškem državljankega zakoniku, v naši III. noveli in v poljskem obligacijskem pravu. Sam sem zagovarjal dalekosežno komercializacijo jsl. državljankega zakonika,¹⁰ na popolno formalno utopitev trg. zakonika v državljankega pa nisem mislil. Samo skušnja more pokazati, ali je misel, ki ji treba v mnogih pogledih priznati prednosti pred dosedanjim stanjem, res posrečena v tem pomenu, da bo olajšala praktično uporabo zakonskih določb in bolje koristila napredku celega gospodarskega življenja kot dosedanja ločena zakonika. Visoko stoječa in zlasti v poslednjih desetletjih z velikimi koraki napredujoča in poglobljajoča se italijanska pravna doktrina, in ne manj italijanska judikatura sta pred novimi obsežnimi in težkimi nalogami; ni dvoma, da se jih bosta lotili s tisto vnmemo, s katero je doktrina spremljala in pospeševala reformno zakonodavno delo in s katero si je judikatura prizadevala iz dosedanjega zastarelega trg. zakonika črpati nove misli in norme, porajajoče se in potrebne v novem gospodarskem razvoju Italije. Poboljšanje mnogih norm in popolnitev mnogih vrzeli bosta judikaturi delo bistveno olajševali.¹¹

¹⁰ Predavanje v „Pravniku“, „Slov. Pravnik“ 1937, str. 149 sl. V Jugoslaviji se je zastopala misel enotnega obligacijskega zakonika v smislu švicarskega. Padla je, ker ni bilo enotnega občega državljankega prava.

¹¹ O sistemu v novem drž. zakoniku ni da bi govoril. Posebni knjigi o varstvu pravic in o podjetju in delu sta novost proti vsem meni znanim sistemom drž. zakonikov, temeljna novost, da se ji bo treba šele privaditi in da to ne bo prav lahko. Toda v ti razpravi se s to stranjo nove zakonodaje ni treba baviti. To velja tudi za način razporeditve snovi v knjigi o podjetju in delu, ki dvomim da bo našel soglasno odobravanje znanstvenikov. — Za posebno vprašanje, kako se poslej uredi in kako se bo razvijal nauk trgovinskega prava, gl. jako zanimivi razpravi A. Asquinija „Il diritto commerciale nel sistema della nuova codificazione“ in L. Mosse „La nuova scienza del diritto commerciale“ v zadnjem zvezku Riviste del diritto commerciale. Oba pisca trdita po pravici, da trgovinsko pravo kljub temeljnim spremembam ostane posebna panoga civilnega prava.